ДО ПИТАННЯ ЩОДО СИСТЕМНОСТІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ГАЛУЗІ

М. КУЧЕРЯВЕНКО
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, перший віце-президент НАПрН України, завідувач кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Системність є принциповим моментом як в організації правового регулювання суспільних відносин загалом (визначаючи межі правового впливу окремих галузей права, їх зв'язок і розмежування), так і в структуруванні окремої сукупності правових норм, що становлять відповідну галузь права. Складно уявити хоча б одну правову галузь, яка не торкалася б у тій чи іншій формі обігу грошей. Але робиться це винятково в сенсі притаманного такій галузі кола суспільних відносин, вплив на які забезпечується відповідними правовими засобами. Грошово-кредитні відносини можуть бути сферою правового регулювання не лише фінансового права, а й цілої групи правових галузей, що використовують різні методи, які визначаються типом правового впливу.

Фінансове право забезпечує вплив тільки на окрему групу публічних відносин, які пов'язані з обігом грошей. При цьому дуже плинною виступає межа між фінансовим та адміністративно-правовим регулюванням. І фінансові, і адміністративні відносини є публічними за своєю природою. Водночас однотипність цих відносин не виключає чіткого їх розмежування. Аналізуючи предмет фінансового регулювання, необхідно враховувати фундаментальне положення Ю. Ровинського про зміст фінансових правовідносин як владно-майнових, що використовується у працях практично всіх фахівців у цій галузі й найчастіше, через загальновідомість, навіть без посилань. При цьому необхідно звернути увагу саме на нерозривність відносин влади й специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Фінансово-правове регулювання визначається, з одного боку, майновим характером особливого виду (власником майна є держава, існує це майно в специфічній формі — централізованих і децентралізованих грошових фондах); з другого боку, владним характером (реалізація владних повноважень здійснюється саме власником коштів, який здійснює їх або безпосередньо, або делегуючи суб'єктам владних повноважень). Саме єдність владномайнових основ і дає змогу відмежувати фінансово-правові відносини, виокремити на підставі цього однорідні відносини, що становлять предмет регулювання.

Фінансово-правове регулювання, маючи публічну природу, не виключає правового впливу не лише на державний сектор (як іноді це визначається

© М. Кучерявенко, 2017

у публікаціях), а й на приватний. Але якщо в першому випадку такий вплив відбувається безпосередньо, то в другому наочною є певна опосередкованість. Приватний сектор підпадає під фінансово-правове регулювання лише в тому випадку, коли там виникають підстави реалізації публічних обов'язків, пов'язаних з обігом публічних грошових фондів. Наприклад, при виникненні податкового обов'язку у юридичних чи фізичних осіб. Однак до диспозитивних відносин, які є предметом приватноправового регулювання, фінансове право жодного стосунки не може мати.

Організація, управління, контроль у сфері фінансової діяльності держави передбачає чітку правову урегульованість відносин руху публічних фінансових ресурсів. Це означає визначеність при виокремленні об'єкта регулювання, системи суб'єктів відносин, їх повноважень, прав та обов'язків. Саме тому хотілося б акцентувати увагу на двох моментах. По-перше, зводити фінансово-правове регулювання виключно до руху грошових коштів не зовсім правильно. Ці відносини є предметом декількох галузей права, тоді як предметом фінансового права є тільки відносини, що регулюють рух публічних фінансів, що утворюються у зв'язку з функціонуванням фінансів держави й територіальних громад. По-друге, предметне фінансово-правове регулювання має зосереджуватися не лише на формуванні публічних грошових фондів, а й саме на їх ефективному русі. Для фінансового права важливо забезпечити вплив не на накопиченні коштів, а на чіткій, своєчасній передачі їх з однієї стадії на іншу.

При цьому важливо наголосити на певній стадійності такого обігу. Теоретично ми можемо уявити собі ситуацію, що бюджет буде виконано по дохідним показникам у бюджетному періоді, але якщо це буде зроблено 30 або 31 грудня — чи зможе держава чи суспільство проіснувати? Навряд чи. Сплата пенсій, стипендій тощо у повному обсязі має відбуватися щомісячно (або частіше), а не в останній чи передостанній день сплачуватись вся річна сума. Так, це абстракція, але на підставі неї можна собі уявити важливість послідовної, своєчасної передачі публічних коштів з однієї стадії на іншу. Формування, розподіл, використання публічних грошей мають відбуватися у чітко визначені терміни та послідовно. Саме на додержанні відповідних процедур, забезпеченні їх реалізації у терміни, чітко встановлені законом, і має зосереджуватися фінансово-правове регулювання. Акцент у предметі фінансового права виключно на матеріальному аспекті — формуванні публічних фондів — на нашу думку, принципова помилка.

На жаль, останні роки є свідченням правового нігілізму з боку насамперед Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України в цьому аспекті. Традиційною стає позиція нехтування законодавчо встановленими процедурами. Наприклад, зміни до Податкового кодексу України в 2014 р., які дуже помпезно проголосили «податковою реформою» (хоча насправді це були дуже поверхові, а в деяких випадках і хибні зміни податкової системи), були внесені з порушенням податкового законодавства. Так, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [1] було прийнято 28 грудня 2014 р., який набув чинності з 1 січня 2015 р. Але відповідно до ст. 4 Податкового кодексу України податкове законодавство України ґрунтується на низці принципів, серед яких одним із найвизначальніших є принцип стабільності. Відповідно до нього зміни до будь-яких елементів податків і зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки

та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року [2]. Тобто відповідно до цієї норми зміни, що були прийняті 28 грудня 2014 р., мали застосовувати лише з 28 червня 2015 р.

Така ж тенденція на сьогодні притаманна і процедурі прийняття та набрання чинності Закону України про Державний бюджет України. Стаття 39 Бюджетного кодексу України встановлює загальні засади регулювання процедури затвердження Державного бюджету України, які деталізуються Регламентом Верховної Ради України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 153 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [3] Кабінет Міністрів України щороку подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік не пізніше 15 вересня поточного року. Народні депутати, комітети формують свої пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік, і не пізніше 1 жовтня року, що передує плановому, направляють їх до комітету, до предмета відання якого належать питання бюджету (ч. 1 ст. 156) [3]. Згідно з ч. 6 ст. 159 цього акта Закон про Державний бюджет України приймається Верховною Радою України до 1 грудня року, що передує плановому. Така процедура не завадила ні Кабінету Міністрів України не звертати уваги на додержання законодавчо встановлених процедур щодо затвердження Державного бюджету України, ні Верховній Раді його приймати. Так, закони про Державний бюджет України були прийняті: на 2015 р. — 28 грудня 2014 р.; на 2016 р. — 25 грудня 2015 р.; на 2017 р. — 21 грудня 2016 р.

Аналіз предмета фінансового права, виокремлення групи відносин, на які впливають фінансово-правові норми, залишаються певною абстракцією до того моменту, доки ми чітко для себе не дамо відповідь на запитання: якими засобами це здійснюється, який метод правового регулювання застосовується? Метод правового регулювання визначає особливості сполучення правових засобів у межах певної сукупності правових норм. Відповідно до нього закріплюються особливості правового статусу суб'єктів правовідносин, корегуються підстави виникнення, зміст їх прав та обов'язків, характер і підстави застосування заходів державного примусу. Метод фінансово-правового регулювання припускає нерівність суб'єктів відносин, що забезпечує надзвичайний стан і роль держави. Важливо наголосити, що його не можна зводити до одного прийому або способу регулювання, він охоплює багато сторін та елементів юридичних норм і правовідносин [4, 176], виступаючи найбільш яскравим і надійним показником юридичної специфіки, особливого режиму регулювання.

Дуже обережно треба підходити і до потрапляння у сферу фінансово-правового впливу відносин, які передбачають певний договірний характер. Віднесення системи відносин до предмета галузі припускає вплив на них у процесі регулювання єдиного методу, що забезпечує однакові вимоги до поведінки суб'єктів цих відносин і використовує однакові засоби забезпечення такої поведінки. Включення до предмета фінансового права відповідних відносин припускає регулювання їх виключно імперативним методом (природно, у рамках предмета фінансово-правової галузі).

Може скластися уявлення, що фінансове право, поряд з імперативним, активно застосовує й диспозитивне регулювання. Як приклад дуже часто посилаються на особливості регулювання відносин щодо обігу державних цінних паперів. Однак у сфері регулювання відносин із формування грошових ресурсів добровільного характеру (облігації державної внутрішньої позики, казначейські сертифікати, лотереї

тощо) разом із видимістю диспозитивності, основою регулювання залишаються владні приписи. Дійсно, придбання державного цінного паперу здійснюється на добровільній основі, але всі відносини, що випливають із цього факту, регулюються однобічними веліннями (строки позики, відсотки, порядок погашення заборгованості не можуть бути предметом договору, вони закріплені однозначно). Особливості регулювання подібних відносин фактично набувають ознак публічного договору приєднання.

У деяких випадках посилаються і на засади договорів у податкових відносинах при відстроченні чи розстроченні в погашенні податкового боргу. Але, знов-таки, йдеться не про диспозитивність регулювання, а про спрощення процедури реалізації імперативного веління держави щодо обов'язковості сплати податку чи збору. Імперативний метод фінансово-правового регулювання може доповнюватися і рекомендаціями, погодженнями. Їх особливістю є похідний характер у рамках реалізації владного веління. Дійсно, узгодження між суб'єктами фінансово-правових відносин можливі, але із приводу більш зручного, точного й своєчасного виконання імперативного обов'язку. Погоджується не сама природа обов'язку, а порядок, особливості його виконання. Рекомендації також доречні у фінансовому праві, однак вони або гарантуються імперативними веліннями, або уточнюють їх.

Державна воля при виборі методу правового регулювання обумовлена змістом відносин, на регулювання яких спрямований вплив правових приписів. Незважаючи на обумовленість методу правового регулювання предметом, вони утворюють внутрішню єдність і виступають у такому нерозривному зв'язку вихідною підставою для розподілу права на галузі, а останні — на інститути. Розглядаючи цю проблему, Ю. Ровинський звертав увагу на різний ступінь прояву владного характеру методу правового регулювання, що відмежовує фінансове право від інших галузей [5, 135–139]. Рівень прояву владного характеру дає змогу визначити й специфіку правовідносин. Головною особливістю методу регулювання цієї групи відносин є відсутність права оперативної самостійності суб'єктів. Права й обов'язки суб'єктів відносин регламентуються однозначно, без будь-яких варіантів і переважно імперативними нормами.

Розвиток правового регулювання у багатьох випадках здійснювався у межах певної єдності, оскільки «кінцева мета, кінцеве завдання і публічних, і приватних відносин є одне і те ж: різний лише засіб її виконання, здійснення. У приватному праві вона здійснюється шляхом власного самовизначення; у публічному — шляхом сукупної діяльності усього суспільства» [6, 211]. На відміну від приватноправового принципу — «дозволено все, що не заборонено законом» — у сфері публічного права для владних суб'єктів і їх представників закріплюється інший принцип: «дозволено лише те, що випливає з компетенції й/або передбачено законним розпорядженням» [7, 117–118]. Змішування цих двох принципів у публічно-правовому регулюванні негативно впливає на розвиток суспільних відносин. Регулювання комплексу суспільних відносин правовими нормами передбачає участь декількох галузей права, які використовують власні методи і впливають на однорідні групи відносин. У зв'язку з цим необхідно враховувати багатогалузевий вплив галузей публічного права, які, кожна зі своїх позицій, беруть участь у цьому процесі. Публічне право, як родина, вміщує в себе низку галузей, які стрімко змінюються в умовах суспільних відносин, що інтенсивно розвиваються, це передбачає і зміну конфігурації приватно-публічного права [8, 22–23].

Рух грошових коштів у суспільстві регулюється комплексом правових галузей, що входять у систему права. Природно, що кожна галузь визначає свій аспект, відмежовуючи групу однорідних правових відносин, до яких застосовується специфічний метод регулювання. Фінансове право, беручи участь у цьому відповідно до свого предмета й методу, не виключає формування стійких зв'язків з іншими галузями права, які тією чи іншою мірою стосуються публічних грошових фондів. Явище, що вимагає всебічного правового регулювання, припускає сполучення двох суперечливих процесів. З одного боку, необхідно розкласти це явище на складові, які й повинні бути у центрі уваги окремих галузей права. З другого боку, важливо зіставити, поєднати окремі режими правового регулювання в єдиний процес, визначити й погодити межі зіткнення окремих галузей. Наприклад, факт одержання заробітної плати фізичною особою припускає виникнення або реалізацію трудових правовідносин, податкових (пов'язаних зі сплатою податку з доходів фізичних осіб), цивільних (приміром, при погашенні кредитів або відсотків на них безпосередньо із зарплати) тощо.

Для галузі фінансового права характерний набір інститутів, що забезпечує всі сторони й елементи юридичного режиму руху державних коштів. Необхідно враховувати, що інститути фінансового права передбачають цілісне регулювання лише в межах галузі й мають спеціалізований характер стосовно певної групи правових норм. Галузь фінансового права містить весь комплекс норм, які впливають на відносини, що становлять предмет фінансового права, і забезпечують правове регулювання руху публічних коштів. Кожен з інститутів реалізує більш вузькі цілі.

Забезпечення єдності фінансово-правових аспектів регулювання подібних відносин виключає виокремлення у рамках фінансового права нових галузей, серед яких часто називають банківське право, валютне право тощо. Дійсно, банківська діяльність є предметом публічного регулювання, однак до цього необхідно підходити дуже виважено. Банківська діяльність як явище породжує насамперед цивільно-правове регулювання і, мабуть, значну частину банківського права становлять цивільно-праві норми. У систему ж публічного права ввійдуть норми публічного характеру, що регулюють банківську діяльність. Однак і з ними не все абсолютно однозначно, оскільки не можна забувати про адміністративно-правовий аспект регулювання того ж статусу Національного банку України в межах адміністративно-правового інституту управління фінансами. Тому, говорячи про складові фінансового права, необхідно виокремлювати сукупність норм, які охоплюють публічне регулювання відносин, пов'язаних із рухом публічних коштів при здійсненні банківської діяльності.

Виходячи з цього, і зараз є актуальною проблема характеристики системи права, внутрішнього структурування окремих галузей, взаємозв'язку правових інститутів. С. Ципкін наголошував, що найбільш зручним у цій ситуації є співвідношення таких утворень, як норма — інститут — розділ галузі — галузь. Якщо інститут характеризується безумовною однорідністю відносин, то «розділ галузі фінансового права — категорія більш широка за обсягом, що допускає менший ступінь однорідності, типовості регульованих відносин, чим правовий інститут» [9, 24]. На сьогодні сталим є подібне уявлення щодо структурування системи фінансового права. Дійсно, в різних виданнях може наголошуватися на існуванні в системі фінансового права низки інститутів (інститут фінансового контролю, інститут валютного регулювання, податкове право тощо), в окремих випадках —

підгалузей (бюджетне та податкове право), які становлять Загальну та Особливу частини.

У цьому контексті хотілося б зосередитися на двох проблемах: наявності Загальної та Особливої частин фінансово-правової галузі та її структурування. На нашу думку, на сьогодні дуже складно довести існування Загальної частини фінансового права. Так, можна її виокремлювати в фінансово-правовій науці, наголошувати на її існуванні в навчальній дисципліні «Фінансове право», але в галузі це зробити дуже складно. Для цього необхідно довести існування фінансово-правових норм, які ми можемо виокремити як єдиний знаменник, приписи яких застосовуються до регулювання всіх інших відносин, на впорядкування яких спрямовані норми інститутів Особливої частини. Традиційно на сьогодні до Загальної частини включають інститути фінансів, фінансової діяльності, фінансового контролю. Це, на нашу думку, дуже суперечливо. По-перше, інститут фінансів, фінансової діяльності може бути чітко виокремлений у науці фінансового права. При цьому буде йтися про певну сукупність наукових абстракцій, уявлень, які не набули чіткого відображення у фінансово-правових нормах. Інститут фінансового контролю також навряд чи можна виокремити як складову Загальної частини, бо він охоплює норми окремих інститутів (бюджетного права, податкового права тощо), практично не маючи власного «фінансово-контролюючого законодавства».

Ще більш складна проблема — структурування фінансово-правової галузі, бо фактично в цьому випадку буде йтися про співвідношення інститутів чи підгалузей, які ми включаємо на сьогодні до Особливої частини. На наше переконання, ми можемо виокремити два типи угрупувань (підгалузей чи інститутів): перші — інститути чи підгалузі, які не перетинаються ні з якими іншими галузевими нормами; другі — частини інститутів чи підгалузей, які охоплюють виключно фінансово-правові норми в регулюванні більш широкого кола суспільних відносин. У першому випадку йдеться про бюджетне і податкове право. В жодній іншій правовій галузі не торкаються підстав регулювання бюджетних чи податкових відносин, або робиться це дуже штучно як, наприклад, у Господарському кодексі України. У другому випадку (грошовий обіг, валютне регулювання) виокремлюється сукупність норм, які фінансово-правовими засобами регулюють певне коло інституційних чи підгалузевих відносин на межі з іншими галузями.

Інтенсивний розвиток суспільних відносин об'єктивно вимагає реформування і уявлень щодо природи фінансово-правового регулювання. Беззаперечно, що на цих засадах сформувалися дві класичні фінансово-правові конструкції — Бюджетне та Податкове право. Вони абсолютно об'єктивно вже виокремилися на сьогодні як підгалузі та можуть претендувати і на галузеві перспективи. Дійсно, про це свідчить низка підстав:

а) наявність фінансово-правового, але специфічного предмета регулювання (бюджетне право — обіг коштів централізованих публічних фондів; податкове право — формування доходних частин бюджетів за рахунок податків і зборів);

б) особливості суб'єктного складу (наприклад, відсутність фізичних осіб як учасників бюджетно-правових відносин);

в) збалансованість матеріального та процедурного регулювання (наявність у бюджетному праві інституту бюджетного процесу; в податковому праві — інституту адміністрування податків і зборів);

г) наявність кодифікованого законодавства (Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України);

г) чітка та об'єктивна структурованість норм на Загальну та Особливу частини.

Саме тому на сьогодні логічним є висновок про змістовну особливість бюджетного та податкового права, які можуть розглядатися або як окремі галузі права, або (якщо це ще незвично чути) як сформовані підгалузі фінансового права.

Відповідним продовженням цього є запитання: що при такому підході входить до складу фінансово-правової галузі окрім податкового та бюджетного права? У переважній більшості йдеться про норми, які можуть бути об'єктивно включені (або навіть на сьогодні дублюються) з іншими галузями. Наприклад, всі аспекти публічного регулювання банківської діяльності є складовими адміністративно-правового інституту управління банківською системою, так само, як і державне управління грошовою системою. При виокремленні фінансово-правового в тих чи інших суспільних відносинах є з'ясування того, чи виражають ці відносини що-небудь, що пов'язується з обігом публічних коштів.

Виокремлення фінансово-правового аспекту в регулюванні суспільних відносин припускає визначеність і ще однієї концептуальної проблеми. Досить поширеними на сьогодні є твердження про комплексний характер всієї сукупності фінансово-правових норм, що поєднуються в єдину галузь, а також перспективність існування й розвитку комплексних галузей права. На певне переплетення приватного й публічного права звертав увагу ще С. Кечекян, наголошуючи, що завдання при цьому «зводиться не до того, щоб поряд із приватним і публічним правом або замість них поставити щось інше, третє, а в тім, щоб вивчати, як приватне, так і публічне право, *promiscue* у межах однієї й тої ж дисципліни. Тільки в цьому сенсі й можна визнати існування "змішаних" правових утворень, які є сукупністю одночасно як приватноправових, так і публічно-правових відносин. Однак ніяк не можна визнати можливим існування "змішаних" правовідносин, які не можна було б віднести ні до приватного, ні до публічного права» [10, 5].

Абсолютно природно й логічно, коли один законодавчий акт спрямовується на регулювання цільного суспільного явища й зручніше за все це зробити, застосовуючи норми декількох галузей права, об'єднаних у цьому акті. Наприклад, регулювання банківської діяльності або обороту цінних паперів об'єктивно припускає сполучення у відповідних актах норм публічного й приватного права. Але законодавство не передбачає обов'язкового об'єднання норм за принципом однорідності предмета й методу регулювання, що є абсолютно безумовним для об'єднання норм права в інститути або галузі. Зрозуміла послідовність певних засад комплексності в законодавстві, навчальній дисципліні. Неможна виключати, що висвітлення того чи іншого суспільного явища (наприклад, підприємницька діяльність, банківське регулювання тощо) може забезпечуватись або цілісно, або розподільчо. У першому випадку буде йтися про цілісний законодавчий акт (або навчальну дисципліну), в якому будуть поєднані різногалузеві приписи. У другому випадку диференціація галузевих частин впливу на таке суспільне явище буде розподілятися між відповідними галузевими законодавчими актами. Саме в першому випадку і буде йтися про комплексність законодавства чи дисципліни. Водночас галузева комплексність призведе до тупикового поєднання різнотипних засобів впливу на учасників відносин, породження абсурдної конструкції одночасного застосування імперативного та диспозитивного регулювання, що в умовах владно-майнових методів фінансово-правового регулювання неможливо.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Про внесення* змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 7–8, № 9. — Ст. 55.
2. *Податковий* кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112.
3. *Про Регламент* Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 14–15, № 16–17. — Ст. 133.
4. *Алексеев С. С.* Структура советского права. — М., 1975. — 264 с.
5. *Основные* вопросы теории советского финансового права. — М., 1960. — 193 с.
6. *Коркунов Н. М.* Лекции по общей теории права [репринтное]. — СПб., 2003. — 430 с.
7. *Лейст О. Э.* Сущность права. Проблемы теории и философии права. — М., 2002. — 246 с.
8. *Тихомиров Ю. А.* Теория компетенции. — М., 2001. — 354 с.
9. *Цыпкин С. Д.* Финансово-правовые институты, их роль в совершенствовании финансовой деятельности Советского государства. — М., 1983. — 364 с.
10. *Кечекьян С. Ф.* К вопросу о различии частного и публичного права. — Харьков, 1927. — 26 с.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy: Zakon Ukrainy vid 28 hrudnia 2014 r. № 71-VIII [About introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and some acts of Ukraine of rather tax reform: The law of Ukraine of December 28, 2014 № 71-VIII], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy,* 2015, no. 7–8, № 9, Article 55.
2. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 r. № 2755-VI [The tax code of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy,* 2011, no. 13–14, no. 15–16, no. 17, Article 112.
3. Pro Rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 liutoho 2010 r. № 1861-VI [About Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine: The law of Ukraine of February 10, 2010 № 1861-VI], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy,* 2010, no. 14–15, no. 16–17, Article 133.
4. Alekseev S. S. Struktura sovetskogo prava [The structure of the Soviet law], Moscow, 1975, 264 p.
5. Osnovnye voprosy teorii sovetskogo finansovogo prava [Main questions of the theory of the Soviet financial law], Moscow, 1960, 193 p.
6. Korkunov N. M. Lektsii po obshchey teorii prava [Lectures on the general theory of the law], Saint Petersburg, 2003, 430 p.
7. Leyst O. E. Sushchnost prava. Problemy teorii i filosofii prava [The essence of law. Problems of the theory and legal philosophy], Moscow, 2002, 246 p.
8. Tikhomirov Yu. A. Teoriya kompetentsii [Theory of competence], Moscow, 2001, 354 p.
9. Tsypkin S. D. Finansovo-pravovye instituty, ikh rol v sovershenstvovanii finansovoy deyatelnosti Sovetskogo gosudarstva [Financial and legal institutes, their role in improvement of financial activity of the Soviet state], Moscow, 1983, 364 p.
10. Kechekyan S. F. K voprosu o razlichii chastnogo i publichnogo prava, Kharkov [To a question of distinction of private and public law], Kharkov, 1927, 26 p.

Кучерявенко М. До питання щодо системності фінансово-правової галузі

Анотація. Стаття присвячена проблемним аспектам предмета та методу фінансового права, корегування їх на підставі розвитку суспільних відносин, а також вплив цього на структурування фінансово-правової галузі. Аналізуються теоретичні проблеми і практика правозастосування.

Ключові слова: фінансове право, предмет фінансового права, метод фінансового права, Державний бюджет України, податкове право, бюджетне право.

Кучерявенко Н. К вопросу о системности финансово-правовой отрасли

Аннотация. Статья посвящена проблемным аспектам предмета и метода финансового права, корректировки их на основании развития общественных отношений, а также влияние этого на структурирование финансово-правовой отрасли. Анализируются теоретические проблемы и практика правоприменения.

Ключевые слова: финансовое право, предмет финансового права, метод финансового права, Государственный бюджет Украины, налоговое право, бюджетное право.

Kucheriavenko M. Concerning the Systematicy of the Financial and Legal Branches

Annotation. The article concerns the challenges of the scope and method of financial law and their adjustment subject todevelopment of social relations and the appropriate influencing the financial and law branch structuring. Conceptual challenges and enforcement practice are analyzed.

Key words: financial law, the scope of financial law, the method of financial law, state budget of Ukraine, fiscal law, and budget law.